Boshlang‘ich Ta’lim — Kelajak Poydevori!

Xalilova Gulhayo Samidillayevna
Qashqadaryo viloyati Qamashi tumani MMTBga qarashli 3-maktab boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tezisda boshlang‘ich ta’limning shaxs kamoloti va jamiyat taraqqiyotidagi strategik ahamiyati ilmiy-ommabop nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Boshlang‘ich ta’lim bolaning savodxonligi, mantiqiy va tanqidiy fikrlashi, ijodiy qobiliyati, kommunikativ kompetensiyasi hamda ijtimoiy ko‘nikmalari shakllanadigan muhim pedagogik bosqich sifatida yoritiladi. Tadqiqotda zamonaviy boshlang‘ich ta’limning mazmunini takomillashtirish, o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan ta’limni tashkil etish, interfaol metodlar va raqamli ta’lim vositalaridan samarali foydalanish, ta’lim va tarbiya uyg‘unligini ta’minlash masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasi va pedagogik mahorati ta’lim sifatining muhim omili ekanligi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, ta’lim sifati, kompetensiya, pedagogik mahorat, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, interfaol metodlar, ijodiy fikrlash, raqamli ta’lim, ta’lim va tarbiya.

KIRISH

Har qanday davlatning kelajagi, avvalo, uning ta’lim tizimi bilan chambarchas bog‘liq. Ta’limning dastlabki va eng muhim bosqichlaridan biri bo‘lgan boshlang‘ich ta’lim esa ushbu tizimning poydevorini tashkil etadi. Bola maktabga ilk qadam qo‘ygan kundan boshlab unda bilim olishga munosabat, o‘qishga qiziqish, o‘z fikrini ifodalash, atrof-muhitni anglash va jamiyatda o‘z o‘rnini topishga intilish kabi sifatlar shakllana boshlaydi.

Shu nuqtayi nazardan, boshlang‘ich ta’limni faqat o‘qish, yozish va hisoblash ko‘nikmalarini shakllantiruvchi bosqich sifatida emas, balki kelajak shaxsining intellektual, ma’naviy, ijtimoiy va ijodiy salohiyatini rivojlantiruvchi muhim pedagogik jarayon sifatida baholash zarur.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta’lim oldiga yangi talablar qo‘yilmoqda. Endilikda o‘quvchidan faqat tayyor bilimlarni eslab qolish emas, balki ma’lumotni izlash, tahlil qilish, taqqoslash, mustaqil xulosa chiqarish va o‘z bilimini amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalari talab etiladi. Bunday kompetensiyalarning shakllanishi esa aynan boshlang‘ich ta’limdan boshlanadi.

MAVZUNING DOLZARBLIGI

Mavzuning dolzarbligi shundaki, boshlang‘ich ta’limda yaratilgan ta’limiy va tarbiyaviy muhit bolaning keyingi ta’lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Boshlang‘ich sinfda shakllangan o‘qish madaniyati, mustaqil ishlash odati, bilimga qiziqish va o‘z imkoniyatlariga bo‘lgan ishonch keyingi ta’lim jarayoniningsamaradorligini oshiradi. Ayniqsa, zamonaviy ta’lim sharoitida har bir o‘quvchining individual qobiliyati, qiziqishi va o‘zlashtirish sur’atini hisobga olish muhimdir. Bir xil metod va bir xil yondashuv barcha bolalar uchun bir xil natija bermasligi mumkin. Shuning uchun boshlang‘ich ta’limda differensial, individual va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim shartlaridan biridir.

TADQIQOTNING MAQSADI

Boshlang‘ich ta’limning shaxs rivoji va kelajakdagi ta’lim muvaffaqiyatidagi o‘rnini yoritish, zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida boshlang‘ich ta’lim sifatini

oshirishning muhim yo‘nalishlarini aniqlash.

TADQIQOT VAZIFALARI

1. Boshlang‘ich ta’limning shaxs rivojidagi ahamiyatini yoritish.
2. O‘quvchilarda mustaqil va ijodiy fikrlashni shakllantirish omillarini ko‘rsatish.
3. Interfaol pedagogik metodlarning ta’lim jarayonidagi imkoniyatlarini tahlil qilish.
4. Raqamli ta’lim vositalaridan samarali foydalanish yo‘llarini ko‘rsatish.
5. O‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi va pedagogik mahoratining ahamiyatini asoslash.
6. Ta’lim va tarbiyaning uzviyligini ta’minlash bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

ASOSIY QISM

1. BOSHLANG‘ICH TA’LIM — SHAXS RIVOJINING BOSHLANG‘ICH NUQTASI

Bolaning maktabdagi dastlabki yillari uning shaxs sifatida shakllanishida alohida ahamiyatga ega. Bu davrda bola nafaqat akademik bilimlarni, balki o‘zini tutish, boshqalar bilan hamkorlik qilish, fikrini asoslash va mas’uliyatni his qilish kabi ijtimoiy ko‘nikmalarni ham egallaydi.

Boshlang‘ich ta’limning asosiy vazifasi o‘quvchiga imkon qadar ko‘p ma’lumot berish emas, balki unda bilim olish ehtiyojini shakllantirishdir. Bilimga qiziqqan bola keyingi bosqichlarda mustaqil ravishda izlanishga, yangi ma’lumotlarni o‘zlashtirishga va o‘z ustida ishlashga intiladi.

Shuning uchun boshlang‘ich sinf darslarida o‘quvchining “to‘g‘ri javobni topishi” bilan bir qatorda, “javobga qanday kelgani” ham muhim hisoblanadi. Bu yondashuv bolada fikrlash jarayonini rivojlantiradi.

2. MUSTAQIL VA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH

Zamonaviy ta’limning muhim vazifalaridan biri — o‘quvchini mustaqil fikrlashga o‘rgatishdir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchisiga oddiy savollar bilan bir qatorda muammoli va fikrlashga undovchi topshiriqlar berish uning intellektual faolligini oshiradi.

Masalan: “Nima uchun shunday deb o‘ylaysan?”, “Boshqa qanday yechim bo‘lishi mumkin?”, “Agar vaziyat o‘zgarsa, nima bo‘ladi?”, “O‘z fikringni misol bilan tushuntir” kabi savollar o‘quvchini tayyor javobni kutishdan ko‘ra, o‘z fikrini shakllantirishga undaydi.Bunday yondashuv natijasida o‘quvchida tahlil qilish, taqqoslash, sabab va oqibatni aniqlash, xulosa chiqarish kabi muhim aqliy faoliyatlar rivojlanadi.

3. INTERFAOL METODLARNING IMKONIYATLARI

Boshlang‘ich sinflarda ta’lim jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etishda interfaol metodlarning o‘rni katta. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “BBB”, “Venn diagrammasi”, “Sinkveyn”, “Rolga kirish”, “Muammoli vaziyat” kabi metodlar o‘quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Interfaol metodlardan foydalanishda metodning o‘zi emas, balki uning dars maqsadiga muvofiqligi asosiy mezon bo‘lishi kerak. Har qanday metod o‘quvchining yosh xususiyati, mavzu mazmuni va kutilayotgan natijaga mos tanlangandagina samarali bo‘ladi.

4. RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA BOSHLANG‘ICH TA’LIM

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Elektron taqdimotlar, interaktiv mashqlar, ta’limiy videolar va multimedia materiallari murakkab tushunchalarni o‘quvchiga ko‘rgazmali tarzda tushuntirish imkonini beradi.

Biroq texnologiyadan foydalanishning o‘zi ta’lim sifatini avtomatik ravishda oshirmaydi. Muhimi — undan pedagogik maqsadga muvofiq foydalanishdir. Texnologiya o‘qituvchining pedagogik mahoratini to‘ldirishi, o‘quvchining faoliyatini kuchaytirishi va ta’lim mazmunini yaxshiroq o‘zlashtirishga xizmat qilishi lozim.

5. O‘QITUVCHI — TA’LIM SIFATINING MUHIM OMILI

Boshlang‘ich ta’limda o‘qituvchining shaxsiy namunasi alohida ahamiyatga ega. O‘qituvchining bilimdonligi bilan bir qatorda uning bolani tushunishi, tinglashi, rag‘batlantirishi, xatoga to‘g‘ri munosabat bildira olishi ham muhimdir.
O‘qituvchi o‘quvchini faqat baholovchi emas, balki uning rivojlanishini kuzatuvchi va qo‘llab-quvvatlovchi pedagog bo‘lishi kerak.
Samarali o‘qituvchi:
• har bir o‘quvchining imkoniyatini ko‘ra oladi;
• o‘quvchini mustaqil fikrlashga undaydi;
• xatoni jazolash vositasi emas, o‘rganish imkoniyati sifatida ko‘radi;
• o‘quvchining kichik yutug‘ini ham rag‘batlantiradi;
• ota-ona bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yadi;
• o‘z ustida muntazam ishlaydi.

6. TA’LIM VA TARBIYANING UZVIYLIGI

Boshlang‘ich ta’limda bilim berish va tarbiyalash jarayonlarini bir-biridan ajratib bo‘lmaydi. O‘quvchi matematik masalani yechish bilan birga mehnatsevarlikni, ona tili darsida matn ustida ishlash orqali milliy qadriyatlarni, tabiatshunoslik darsida esa atrof-muhitga mas’uliyatli munosabatni o‘rganishi mumkin.Shu sababli har bir darsning ta’limiy maqsadi bilan bir qatorda tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlari ham aniq belgilanishi lozim.

AMALIY TAVSIYALAR

1. Darslarda o‘quvchi faolligini ta’minlaydigan metodlardan foydalanish.
2. Har bir o‘quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olish.
3. Mustaqil fikrlashga undovchi topshiriqlar sonini oshirish.
4. O‘quvchilarning ijodiy faoliyatini muntazam qo‘llab-quvvatlash.
5. Raqamli texnologiyalardan maqsadli va me’yorida foydalanish.
6. Kitobxonlik madaniyatini boshlang‘ich sinfdanoq shakllantirish.
7. Ota-ona, o‘qituvchi va maktab hamkorligini mustahkamlash.
8. O‘qituvchilarning metodik va kasbiy rivojlanishi uchun doimiy sharoit yaratish.
9. Baholash jarayonida o‘quvchining faqat natijasini emas, balki rivojlanish jarayonini ham hisobga olish.
10. Ta’lim jarayonida milliy qadriyatlar va umuminsoniy fazilatlarni uyg‘unlashtirish.

ILMIY-AMALIY AHAMIYATI

Mazkur yondashuvlarning amaliyotga tatbiq etilishi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining darsdagi faolligini, mustaqil fikrlashini, kommunikativ va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, boshlang‘ich ta’lim mazmunini zamonaviy pedagogik talablar asosida takomillashtirish o‘quvchilarning keyingi ta’lim bosqichlariga tayyorgarligini mustahkamlashga yordam beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’lim — kelajak poydevoridir. Chunki insonning bilimga munosabati, o‘qishga qiziqishi, mustaqil fikrlashi, muloqot madaniyati va dastlabki ijtimoiy ko‘nikmalari aynan shu bosqichda shakllana boshlaydi.
Sifatli boshlang‘ich ta’lim — bu faqat savodli o‘quvchi tayyorlash emas. Bu mustaqil fikrlaydigan, izlanadigan, ijodkor, mas’uliyatli va jamiyatda faol ishtirok eta oladigan shaxsni tarbiyalash jarayonidir.
Shunday ekan, boshlang‘ich ta’limga kiritilgan har bir pedagogik yangilik, o‘qituvchining har bir izlanishi va bolaga berilgan har bir e’tibor kelajak avlodining rivojiga qo‘yilgan muhim sarmoyadir.
Zero, mustahkam kelajak mustahkam ta’limdan, mustahkam ta’lim esa sifatli boshlang‘ich ta’limdan boshlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi maktab ta’limiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar.
3. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi bo‘yicha darslik va o‘quv qo‘llanmalar.
4. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar bo‘yicha ilmiy-metodik manbalar.
5. Boshlang‘ich ta’lim metodikasiga oid ilmiy tadqiqotlar va metodik qo‘llanmalar.